

Ἡ Ἀκολουθία τῆς Ἀγ. Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης
στὸν Λαυρεωτικὸ κώδικα H-155
Ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν
στὴν Ἐπανάσταση τοῦ Δασκαλογιάννη (1770)

Ἐμμανουὴλ Κ. Δουνδουλάκη*

α. Εἰσαγωγικὲς Παρατηρήσεις - Κωδικολογικὰ δεδομένα

Στὴν ὕμνογραφία¹ πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης, ἔρχεται νὰ προστεθεῖ ἡ Ἀκολουθία ποὺ καταχωρίζεται στὸν Λαυρεωτικὸ Κώδικα H-155² καὶ χρονολογεῖται τὸ 1774³. Τῇ σπουδαιότητῃ τοῦ Ὑμνογραφικοῦ καὶ Ἀγιολογικοῦ αὐτοῦ ἔργου θὰ μπορούσαμε νὰ συνοφίσοιμε στὰ ἀκόλουθα πέντε σημεία:

α. Στὴν ἀρχαιότητα τοῦ κειμένου. Πρόκειται, ἐξ ὅσων γνωρίζουμε, γιὰ τὴν ἀρχαιότερη πλήρη Ἀκολουθία πρὸς τιμὴν τῆς Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης.

β. Στὸν συντάκτη τῶν ὡς ἄνω κειμένων, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα παραμένει ἀμάρτυρο σὲ περισπούδαστες μελέτες μὲ «Κρητες Μεταβυζαντινοὺς Ὑμνογράφους»⁴.

* Ὁ Δρ. Ἐμμανουὴλ Κ. Δουνδουλάκης εἶναι Ἀναπληρωτὴς Καθηγητὴς στὴν Πατριαρχικὴ Ἀνώτατη Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία Κρήτης μὲ γνωστικὸ ἀντικείμενο «Ἀγιολογία-Ὑμνολογία» καὶ Διευθυντὴς τοῦ Π.Ι.Σ.

1. Ἐμμ. Κ. Δουνδουλάκης, *Ἁγία Μεγαλομάρτυς Εἰρήνη. Ἀγιολογικά, Ὑμνολογικά, Ἐορτολογικά*, ἐκδ. Proforma Publications, Ἀθήνα 2018, σσ. 37-82 (ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

2. Βρισκόμαστε σὲ προχωρημένη φάση συγγραφῆς βιβλίου μὲ τίτλο: *Κριτικὴ ἔκδοση τῆς Ἀκολουθίας τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, σύμφωνα μὲ τὸν Λαυρεωτικὸ Κώδικα H-155: Ὑμνογραφικά & Βίος*, τὸ ὁποῖο ἀναμένεται νὰ κυκλοφορήσει σύντομα.

3. Σ. Λαυριώτης (Μον.) – Σ. Εὐστρατιάδης (Μητρ.), *Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει)*, Σειρά: Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη, Paris 1925, σ. 123.

4. Θ. Δετοράκης, «Κρητες Μεταβυζαντινοὶ Ὑμνογράφοι», Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Α' τόμο τῆς

γ. Στή σύνδεση τῆς Ἀκολουθίας με τὴν Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης στὸ Ρέθυμνο. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ πρόλογός της ἀποτελεῖ τὴ μόνη σωζόμενη γραπτὴ μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ λειτουργία τῆς ὡς ἄνω Μονῆς τὴν περίοδο αὐτή, καθὼς δὲν ἔχουν διασωθεῖ ἄλλα γραπτὰ κείμενα ἢ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα⁵ ποὺ νὰ ἀναφέρονται σὲ αὐτήν.

δ. Στὴν ἀπουσία τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο Κανόνων, ἐπιλεγμένων τροπαρίων, τοῦ ἐκτενοῦς Βίου τῆς Ἁγίας ἀπὸ ἄλλους κώδικες χειρογράφων, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ *Initia Hymnorum*⁶ τῆς H. Follieri, τῆ *Bibliotheca Hagiographica Graeca*⁷, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σχετικούς⁸ με τοὺς χειρόγραφους Κανόνες καταλόγους⁹.

ε. Στὶς ἀναφορὲς τῶν ὑμνογραφικῶν τῆς Ἁγίας σὲ ἐπιδημία στὴν Κρήτη, σὲ ἐντάσεις κατὰ τὴν περίοδο τῆς συγγραφῆς. Ἐπιπροσθέτως στὴν πολυεπίπεδη σπουδαιότητα τοῦ Βίου τῆς Ἁγίας, ποὺ καταχωρίζεται στὴν Ἀκολουθία.

Πρακτικοὶ λόγοι, στὸ πλαίσιο τῆς παρούσας μελέτης, ἐπιτάσσουν νὰ μὴν ἀναφερθοῦμε σὲ προβλήματα ὡς πρὸς τὴν καταλογογράφηση¹⁰ τοῦ Κώδικα H-155 οὔτε νὰ κάνουμε εἰδικὴ ἀναφορὰ σὲ αὐτόν, σὲ ἐπιμέρους τμήματα τῆς Ἀκολουθίας ποὺ εἶναι κοινὰ με τὴν ἔντυπη στὸ *Μηναῖο*. Θὰ παρουσιάσουμε συνοπτικὰ τὸ ἐξαιρετικὰ σπουδαῖο προλογικὸ σημεῖωμα τῆς Ἀκολουθίας, τὰ ἀδημοσίευτα ὑμνογραφικὰ καὶ τὸν ἀνέκδοτο βίο τῆς Ἁγίας.

Ὁ κώδικας H-155, στὸν ὁποῖο καταχωρίζεται ἡ Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας, εἶναι χαρτῶος, διαστάσεων 27×18 ἑκατοστῶν, ἀριθμεῖ 37 φύλλα¹¹ καὶ

Ἀριάδνης, *ΕΕΦΣΠΚ* (Ρέθυμνο 1983), σσ. 236-271.

5. Μεταξὺ τῶν μαρτυριῶν καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ λειτουργία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Ρεθύμνου, ὑπάρχει ἓνα κενὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1751 καὶ 1817. Ἀνώνυμος, *Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίας Εἰρήνης Ρεθύμνης*, <http://www.imra.gr/moni-agias-eirinis.html> (17.11.2020).

6. H. Follieri, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, v. I-Vbis, *Studi e Testi* 211-215, Città del Vaticano 1960-1966.

7. F. Halkin, *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, v. II, SH 8a, Bruxelles 1957, σσ. 42-43.

8. L. Petit (Mgr), *Bibliographie des Acolouthies Grecques*, SH 16, Bruxelles 1926, σσ. 126-127.

9. Ἐλένη Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου, *Ταμείον Ἀνέκδοτων Βυζαντινῶν Ἀσματικῶν Κανόνων*, ἐκδ. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφέλιμων βιβλίων, Ἀθήνα 1996, σσ. 196-197 (594).

10. Ὁ.π., σ. 197, ὑποσημ. 505.

11. Σ. Λαυριώτης (Μον.) – Σ. Εὐστρατιάδης (Μητρ.), Ὁ.π., σ. 123.

χρονολογείται τὸν 18ο αἰῶνα. Στὸ φύλλο 1^ν φέρεται περίτεχνη εἰκόνα τῆς Ἁγίας. Στὰ φύλλα 2^ν, ἔχουμε τὸ προλογικὸ σημεῖωμα, στὰ φύλλα 3^ν ἕως 14^ν τὰ ὕμνογραφικὰ πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας, ἐνῶ ἀπὸ τὸ 15^ν ἕως τὸ 37^ν καταγράφεται ὁ Βίος τῆς Μεγαλομάρτυρος.

Ἡ πατρότητα καὶ ἡ γενέτειρα τοῦ συντάκτη ἀμφοτέρων τῶν κειμένων, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος συντάξεως τῆς Ἀκολουθίας, δὲν εἶναι ἄγνωστα. Μᾶς ἀποκαλύπτονται στὸ τέλος τοῦ προλόγου, ὅπου σημειώνονται τὰ ἀκόλουθα:

*«Ἐν ἔτει Κυρίου σωτηρίῳ ,αηοδ'. Μηνὶ δὲ Μαρτίῳ ...
Ὁ ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον τοῦ Ἄθω Ὅρος
σεβασμῆ βασιλικῆ Μονῆ τῆς Μεγίστης Λαύρας
ταπεινὸς Προηγούμενος Γεννάδιος ὁ Κρής, ὁ ἐκ κώμης
Καστέλου»¹².*

Τὸ ὄνομα τοῦ «Γενναδίου τοῦ Κρητὸς» ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν περι-σπούδαστη μελέτη τοῦ Καθηγητῆ Θεοχάρη Δετοράκη γιὰ τοὺς «Κρηῆτες Μεταβυζαντινοὺς Ὑμνογράφους»¹³ καὶ ἄλλες συναφεῖς μελέτες. Οἱ μόνες πηγές πληροφοριῶν γιὰ τὸ πρόσωπό του εἶναι δύο σημειώματα σὲ κώδικες τῆς Μεγίστης Λαύρας, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Λαυρεωτικὸς κώδικας Λ 135, ὅπου ὁ Γεννάδιος ἀναφέρεται ὡς «εὐτελὴς προηγούμενος Λαύρας», ὁ ὁποῖος στάχωσε τὸν συγκεκριμένο φθαρμένο κώδικα, κατὰ τὸ ἔτος 1776¹⁴, δύο χρόνια δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ τὴ συγγραφή τῆς Ἀκολουθίας τῆς Ἁγίας.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ αξίζει νὰ σημειώσουμε καὶ τὰ ἀκόλουθα:

α. Τὸ ὄνομα τοῦ Γενναδίου τοῦ Κρητὸς ἀπουσιάζει ἀπὸ τοὺς πίνακες τῶν Ἡγουμένων τῆς Μεγίστης Λαύρας στὸ παράρτημα τοῦ Καταλόγου χειρογράφων τῆς Μονῆς,¹⁵ τοῦ Μητροπολίτου Σωφρονίου Εὐστρατιάδη, ἐνῶ φαίνεται ὅτι συγγέεται¹⁶ μὲ τὸν προηγούμενο Γεννάδιο τὸν Λέσβιο¹⁷ τῶν ἀρχῶν 14ου αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ἐπίσης δὲν μνημονεύεται μεταξὺ τῶν Ἡγουμένων (βλ. κώδικα Γ-99).

12. Κώδ. Μ. Λαύρας Η-155, φ. 2^ν.

13. Θ. Δετοράκης, ὅ.π., σ. 244.

14. Σ. Λαυριώτης (Μον.) - Σ. Εὐστρατιάδης (Μητρ.), ὅ.π., σ. 289.

15. Ὅ.π., σ. 509.

16. Ὅ.π., σ. 504.

17. Ὅ.π., σ. 47.

β. Ὡς γενέτειρα τοῦ ὑμνογράφου φέρεται ὁ «Κάστελλος», χωριό δίπλα στοὺς Ἀρμένους, ἕνδεκα χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Ρεθύμνου.

Τέσσερις εἶναι οἱ λόγοι ποὺ ὁδήγησαν τὸν προηγούμενο Γεννάδιο στὴ συγγραφή τοῦ *Βίου* καὶ τὴν ἀναπλήρωση ὑμνογραφικῶν τῆς Ἀκολουθίας τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τὴν ὁποία μάλιστα ἐξέδωσε μὲ δικὰ του ἔξοδα, σύμφωνα μὲ τὸ προλογικὸ σημείωμα:

α. Ἡ εὐλάβεια τῶν Κρητῶν γιὰ τὴν Ἁγία.

β. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Μεγαλομάρτυρος στὸ Ρέθυμνο, μὲ τὴν ὁποία συνδέθηκε ἀπὸ μικρὴ ἡλικία καὶ ἔλαβε τὸν βαθμὸ τῆς Ἱερωσύνης. Ὡς πρὸς τὴν τιμὴ τῆς Ἁγίας στὴν Ἱερὰ Μονή, σημειώνεται στὸν κώδικα: «ἢ ὑπερβάλλουσα εὐλάβεια ὅπου ἔχουν πρὸς αὐτὴν [τὴν ἁγία Εἰρήνη] πάντες οἱ ἐν τῇ περιφήμῳ τῆς Κρήτης νήσῳ συμπατριῶται μου χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι πανταχόθεν κατ' ἔτος συναθροιζόμενοι ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης ἱερῷ αὐτῆς μονηδριῷ...»¹⁸.

γ. Ἡ ἀπουσία πλήρους ἀκολουθίας πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας, ὁπότε ἡ ὑπάρχουσα χρειάζεται ἀναπλήρωση.

δ. Ἡ ἀνάγκη νὰ μεταγραφεῖ ὁ *Βίος* τῆς Μεγαλομάρτυρος στὴν ἀπλὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα¹⁹, ὅπως συνήθιζαν τὴν περίοδο ἐκεῖνη.

β. Τὰ ὑμνογραφικὰ τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης στὸν κώδικα H-155

Ἡ Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας Εἰρήνης στὸν κώδικα H-155 εἶναι πλήρης. Φέρει Μικρὸ καὶ Μεγάλον Ἑσπερινόν, μετὰ Λιτῆς, μὲ μνημόνευση τῶν Παλαιδιαθητικῶν ἀναγνωσμάτων ποὺ ἀπαντοῦν στὶς μνήμες τῶν Ἁγίων.

Ὡς στιχηρὰ στὸν Μικρὸ Ἑσπερινὸ φέρονται ἐκεῖνα ποὺ καταχωρίζονται στὴν ἔντυπη Ἀκολουθία τοῦ *Μηναίου*, τὰ ὁποῖα ἔχουν ληφθεῖ ἀπὸ τοὺς Λαυρεωτικὸς Κώδικες I-70 καὶ Θ-87 τοῦ 14ου καὶ τοῦ 16ου αἰῶνος ἀντίστοιχα. Τὰ ἀπόστιχα τοῦ Μικροῦ Ἑσπερινοῦ, τὰ στιχηρὰ καὶ ἀπόστιχα τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ τροπάρια τῆς Λιτῆς, εἶναι ἀδημοσίευτα, ἐνῶ τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ δὲν καταχωρίζονται στὰ

18. Κώδ. Μ. Λαύρας H-155, φ. 2^ο.

19. Κώδ. Μ. Λαύρας H-155, φ. 2^ο.

*Initia Hymnorum*²⁰. Φέρονται στους ἤχους α', β', γ', δ' καὶ πλ. δ', ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Ὁ Ὅρθρος εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν τάξη τῆς Ἀκολουθίας τῆς Κυριακῆς, μὲ γενικὲς ἀναφορὲς στὴν ὑμνογραφία τῆς Μεταπασχαλινῆς περιόδου. Μνημονεύονται οἱ ἀναβαθμοί, τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ὅρθρου (λαμβανόμενο ἀπὸ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου), καθὼς ἐπίσης τρεῖς Κανόνες: ἐκεῖνος «τῆς ἑορτῆς» καὶ δύο τῆς Ἁγίας: ὁ πρῶτος ὁ γνωστός ἀπὸ τὴν ἔντυπη Ἀκολουθία τοῦ Μηναίου, ποίημα Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ.

Ὁ ἀδημοσίευτος Κανόνας, ποίημα Γενναδίου τοῦ Κρητός, φέρεται σὲ ἦχο α' χωρὶς ἀκροστιχίδα καὶ ἀποτελεῖται, κατὰ τὸ σῆμα, ἀπὸ ὀκτὼ ὠδῆς, διότι ἀπουσιάζει ἡ β' ἀπὸ τῆς ἑννέα. Κάθε ὠδὴ ἔχει σταθερὸ ἀριθμὸ τροπαρίων, τέσσερα τὸν ἀριθμὸ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ τελευταῖο εἶναι τὸ θεοτοκίον. Συνεπῶς, ὁ ἀριθμὸς τῶν τροπαρίων στὸ σύνολο τοῦ Κανόνα εἶναι τριάντα δύο.

Ἡ ἀπόδοση τῆς πατρότητος τοῦ Κανόνα στὸν ἐκ Κρήτης ὀρμώμενο προηγούμενο Γεννάδιο δὲν πιστοποιεῖται μόνο ἀπὸ τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ τοῦ συντάκτη στὸ προλογικὸ σημείωμα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα ἔσωτερικὰ στοιχεῖα:

α. Ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ στὴν ἐπιδημία τῆς πανώλους, στὸ δεύτερο τροπάριο τῆς θ' ὠδῆς, ὅπου ζητεῖται ἀπὸ τὴν Ἁγία νὰ σώσει τοὺς πιστοὺς. Παρεμβατικὰ σημειώνουμε ὅτι, σύμφωνα μὲ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, ὁ ὑμνογράφος ἀναφέρεται στὴν ἐπιδημία τῆς πανώλους, ποὺ ἔπληξε κυρίως τὰ Χανιά τὸ 1770, γιὰ τὴν ὁποία –σύμφωνα μὲ τὸν Καθηγητὴ Θεοχάρη Δετοράκη– «δὲν ἔχομεν ... ἐπισήμους πληροφορίας»²¹.

β. Ἀπὸ τὴ μνημόνευση τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης στὴν ὁμώνυμη Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ρεθύμνου, ὅπως διαπιστώνουμε στὸ δεύτερο τροπάριο τῆς σ' καὶ ἡ ὠδῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸ Ἐξαποστειλάριον τοῦ Ὅρθρου.

γ. Ἀπὸ τὴν χρῆση κοινῶν ρητορικῶν σχημάτων καὶ θεολογικοῦ περιεχομένου μεταξὺ τοῦ Βίου τῆς Ἁγίας καὶ τῶν ὑμνογραφικῶν πρὸς τιμὴν τῆς.

20. H. Follieri, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, v. I-Vbis, *Studi e Testi* 211- 215, Città del Vaticano 1960-1966.

21. Θ. Δετοράκης, «Ἡ πανώλης ἐν Κρήτῃ. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπιδημιῶν τῆς νήσου», *ΕΕΦΣΠΑ* 20 (1970-1971), σ. 134. Πρὸβλ. Ἄρ. Κριάρης, *Πλήρης συλλογὴ Κρητικῶν Δημῶδων Ἀσμάτων...*, Ἀθήναις 1920, σσ. 42-43.

δ. Ἀπὸ τὴν ἀξιοποίηση εἰρμῶν μόνον ἀπὸ τὰ ὑμνογραφικὰ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα Κρήτης, προκειμένου νὰ συνθέσει ὁ Γεννάδιος τὸν Κανόνα του.

Προκειμένου νὰ καταδειχθεῖ ἡ στιχουργία καὶ ρυθμοτονία τοῦ ἀδημοσίετου Κανόνα, λάβαμε ὑπ' ὄψιν μας τὸ *Εἰρμολόγιον*²² (EE) τοῦ Μητροπολίτη Σωφρονίου Εὐστρατιάδη. Ὁ ὑμνογράφος Γεννάδιος στηρίζεται στοὺς ἀκόλουθους Κανόνες τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα Κρήτης, προκειμένου νὰ δημιουργήσῃ τὸν δικό του:

α. Ἀναστάσιμος εἰς τὸν Λάζαρον (EE 11-12, αρ. 15).

β. Εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον (EE 12-13, αρ. 16).

γ. Ἀναστάσιμος (EE 13-14, αρ. 17).

Εἰδικώτερα ἢ διάρθρωση εἰρμῶν, ἀνὰ ὠδῆ, ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ὡδὴ α'. Ὡδὴν ἐπινίκιον ἄσωμεν πάντες. EE 11, αρ. 15.

Ὡδὴ γ'. Στερεωθήτω ἡ καρδιά μου. EE 12, αρ. 16.

Ὡδὴ δ'. Ἐν πνεύματι προβλέπων. EE 11, αρ. 15.

Ὡδὴ ε'. Τὸ φαινὸν ἡμῖν ἐξανάτειλον. EE 13, αρ. 65.

Ὡδὴ στ'. Τὸν προφήτην Ἰωάν. EE 12, αρ. 15.

Ὡδὴ ζ'. Ἡ κάμινος, Σωτήρ, ἐδροσίζετο. EE 12, αρ. 16.

Ὡδὴ η'. Ὅν φρίττουσιν ἄγγελοι. EE 12, αρ. 15.

Ὡδὴ θ'. Τὴν φωτοφόρον νεφέλην. EE 14, αρ. 17.

Ὡς πρὸς τὰ ἀδημοσίευτα προσόμοια, τὰ στιχηρά, τὰ ἀπόστιχα, τὰ καθίσματα, τὸ μεσοκάθισμα τοῦ Ὁρθρου καὶ τοὺς Αἴνους ἔχουμε, σύμφωνα μὲ τὴν ἔκδοση *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*²³ τῶν W. Christ – M. Paranikas, τὰ ἐξῆς:

I. Μικρὸς Ἑσπερινὸς

Στιχηρὰ 4: Πανεύφημοι μάρτυρες. Ἦχος α', Christ – Paranikas, 63, I.

Ἀπόστιχα 3: Οἶκος τοῦ Εὐφραθᾶ. Ἦχος β', -----

II. Μέγας Ἑσπερινὸς

Στιχηρὰ 3: Ὅλην ἀποθέμενοι. Ἦχος πλ. β', Christ – Paranikas, 76, IX.

Στιχηρὰ 3: Ἐδωκας σημείωσιν. Ἦχος δ', Christ – Paranikas, 68, VI 125.

Ἀπόστιχα 3: Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου Σὲ νεκρόν. Ἦχος β', Christ – Paranikas, 67, IV.

III. Ὁρθρος

Κάθισμα 1: Τὸν τάφον σου Σωτήρ. Ἦχος α', Christ – Paranikas, 54, I.

22. Σ. Εὐστρατιάδης (Μητρ.), *Εἰρμολόγιον (Μνημεῖα Ἁγιολογικά)*, Σειρά: Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη, Paris 1932, σσ. 11-14.

23. W. Christ – M. Paranikas, *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*, Lipsiae MDCCCLXXI (1871).

- Δοξαστικό: *Κατεπλάγη Ίωσηφ.* Ἦχος δ', Christ – Paranikas, 60, VI.
 Κάθισμα 1: *Τοῦ λίθου σφραγισθέντος.* Ἦχος α', Christ – Paranikas, 86, I.
 Δοξαστικό: *Ἐπεφάνης σήμερον.* Ἦχος δ', -----
 Κάθισμα 1: *Θείας πίστεως.* Ἦχος γ', Christ – Paranikas, 57, III.
 Δοξαστικό: *Τὴν Σοφίαν καὶ λόγον.* Ἦχος πλ. δ', Christ – Paranikas, 62, VIII.
 Μεσοκάθ. 1: *Τὸν τάφον σου Σωτήρ.* Ἦχος α', Christ – Paranikas, 54, I.
 Δοξαστικό: *Τὸν τάφον σου Σωτήρ.* Ἦχος α', Christ – Paranikas, 54, I.
 Αἶνοι 3: *Τῶν οὐρανίων Ταγμάτων.* Ἦχος α', Christ – Paranikas, 64, II.

Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ λεξιλόγιο στὰ τροπάρια τοῦ ὕμνογράφου Γενναδίου κινούνται στὸ πλαίσιο τῆς πλειονοψηφίας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, χωρὶς νὰ διαπιστώνεται σὲ αὐτὰ ἀρχαιοπληξία, πομπῶδες ὕφος, μεγαλοπρέπεια ἢ ποιητικὲς ἐξάρσεις. Ἐνδεικτικὲς λέξεις, ὅπως: «παλαμναῖος», «χαυνός», «πανόλβιος», «ἀλάστωρ» καὶ «βροτός», δείχνουν μία ἄμεση ἢ ἔμμεση ἐπίδραση ἀπὸ τὴ θύραθεν γραμματεία καὶ εἰδικώτερα ἀπὸ τοὺς: Ὅμηρο, Αἰσχύλο, Σοφοκλῆ, Πίνδαρο, κ.ἄ.

Ἐξ ἐπόψεως ρητορικῶν σχημάτων διαπιστώνουμε τὴν παρήχηση, τὸ ὑπερβατό, τὴν παρομοίωση, τὴ μεταφορά, τὴν ἀντίθεση, τὴν παλιλλογία, τὴν περίφραση, τὸν συμφυρμὸ κ.ἄ., ἐνῶ δὲν ἀπουσιάζει καὶ ὁ παροιμιακὸς λόγος.

Στὰ ὕμνογραφικὰ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ποὺ ἐξετάζουμε, ἀνιχνεύεται στρατιωτικὴ, πολεμικὴ καὶ ἀθλητικὴ ὀρολογία, ὅπως ἐπίσης καὶ λεξιλόγιο ποὺ συνδέεται μὲ τὸ φυτικὸ καὶ τὸ ζωικὸ βασίλειο, τὸ οὐράνιο στερέωμα καὶ τὶς μεταβολὲς τοῦ καιροῦ. Ἐνδεικτικὰ μνημονεύουμε τοὺς ὄρους: *φυτοφόρος, ἔλαφος, τρυγῶν, χελιδῶν, σταγόνες, ὑετός, πτέρυξ, στάδιον, ἀθλητής, κ.ἄ.*

Χωρὶα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα δάνεια ἀπὸ τὴν Ὑμνογραφία (π.χ. τὸν Ἀκάθιστο Ὑμνο καὶ τὸν Κανόνα τοῦ Πάσχα) εἶναι διάσπαρτα στοὺς ὕμνους τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Ἐνδεικτικὰ μνημονεύουμε τὰ Ἱστορικὰ καὶ Ποιητικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως τὸ *Λευϊτικόν*, τὸ *Α΄ Βασιλειῶν* καὶ τοὺς *Ψαλμούς*. Τὸ *κατὰ Ματθαῖον* *Εὐαγγέλιο*, τὸ *κατὰ Λουκᾶν*, *ἐπιστολὲς* τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἢ *Α΄ & Β΄ Πέτρου*, ὅπως καὶ ἡ *Ἀποκάλυψις* τοῦ Ἰωάννου δὲν ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὰ ὕμνογραφικὰ.

Ἀξιοσημεῖωτες κρίνονται ἐπίσης οἱ ἐπιδράσεις τῶν Πατέρων καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων στὰ ὕμνογραφικὰ τῆς Ἁγίας. Τὸ ἀξιο-

πρόσεκτο τῆς ὑπόθεσης εἶναι ὅτι σὲ αὐτὰ καταχωρίζονται τέσσερις σπάνιες λέξεις στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματεία²⁴, οἱ ὁποῖες εἶναι οἱ ἐξῆς:

Χριστομάρτυς (H-155, φ. 8^ο): Θεόδωρος Στουδίτης, *Ἐπιστολαί*, PG 99, 1228A (ἄπαξ λεγόμενο).

Θεοδόξατος (H-155, φ. 10^ο): Γερμανὸς Κωνσταντινουπόλεως, *Εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου...*, PG 98, 373B.

Εἰρηνάρχης (H-155, φ. 11^ο): Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου*, PG 96, 677A.

Ὁ Βίος τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης ἐπέδρασε σὲ ἔνδεκα σημεῖα τῶν ὑμνογραφικῶν, ὅπου γίνεται ἀναφορὰ στὰ ποικίλα βασανιστήρια τὰ ὁποῖα ὑπέμεινε, στὴ μύησή της στὸν Χριστιανισμό ἀπὸ τὸν δάσκαλό της, στὴ παρουσία ἀγγέλων στὴ ζωὴ της, στὴ χάρι τῶν ἰάσεων ποὺ ἔλαβε.

Στὰ ὑμνογραφικὰ πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας ἀπαντοῦν ἐπίσης τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας:

α. Ἡ θεολογία τοῦ Μαρτυρίου καὶ τῆς Ἀγιότητος, δηλαδὴ ὅτι ἡ Ἁγία μιμεῖται τὸ ἐκούσιο πάθος τοῦ Κυρίου μας καὶ ὑπομένει τὴ μαρτυρικὴ τελείωση.

β. Ἡ σύζευξη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντα, ἡ ὁποῖα ἐνισχύει τὴ Μεγαλομάρτυρα καὶ συντελεῖ στὴν κατατρόπωση τοῦ δυνάστη.

γ. Τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο ὑπερβαίνει, κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν Ἀσκητικὴ Γραμματεία, τὴν ὁμορφιὰ τοῦ σώματος.

δ. Τὸ ἀνδρεῖο φρόνημα, ποὺ διαπιστώνεται σὲ γυναῖκες μάρτυρες καὶ ἀσκήτριες.

ε. Οἱ πλούσιες χάριτες, ποὺ ἀντλοῦμε ἀπὸ τὸν ἱερὸ ναό, τὸν τόπο ὅπου τιμᾶται ἕνας Ἅγιος, ὅπως ἡ Μεγαλομάρτυς.

γ. Ὁ Βίος τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης
στὸν κώδικα H-155

Ὁ Βίος τῆς Μεγαλομάρτυρος στὸν Λαυρεωτικὸ Κώδικα H-155 εἶναι ἕνα σημαντικὸ ἀγιολογικὸ κείμενο, ὅχι μόνον διότι ἀπουσιάζει ἀπὸ

24. G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961.

τις καταγεγραμμένες παραλλαγές του Μαρτυρίου της Ἁγίας στὸ *Bibliotheca Hagiographica Graeca* τοῦ 1909 καὶ τοῦ 1957, ἀλλὰ καὶ διότι παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον σὲ πολλὰ ἐπίπεδα.

Ὁ Βίος τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐκτείνεται σὲ 1123 ἀράδες. Σὲ αὐτὸν καταγράφεται ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία, ἡ μαρτυρικὴ τελειώσή της. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀγιολογικὰ καὶ λοιπὰ στοιχεῖα θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὁ βιογράφος Γεννάδιος προβάλλει ἠθικὲς ἀξίες καὶ ἀρχές, καθὼς ἐπίσης πληροφοροῖ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτισμικῆς ταυτότητάς τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ συντάκτης παραδίδει ἓνα ἀγιολογικὸ κείμενο «μεταφρασμένο», ἀπλουστευμένο, στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως ὁμιλεῖται κατὰ τὴν ἐποχὴ του. Σὲ αὐτὸ ἀξιοποιοῦνται ἰδιωματικὲς ἐκφράσεις τῆς κρητικῆς διαλέκτου καὶ λέξεις τῆς τουρκικῆς γλώσσας.

Μεταξὺ τῶν τουρκικῶν λέξεων²⁵, ποὺ ἀνιχνεύονται στὸν Βίο τῆς Ἁγίας, εἶναι καὶ οἱ ἀκόλουθες:

Σαράφης: Ἀπὸ τὸ τουρκικὸ sarraf, ποὺ δηλώνει τὸν ἀργυραμοιβό.

Σαχάνι: Ἀπὸ τὸ τουρκικὸ sahan, ποὺ δηλώνει τὸ τηγάνι μὲ δύο ἀντικριστὲς λαβὲς (σαγανάκι).

Ἀχοῦρι: Ἀπὸ τὸ τουρκικὸ âhür, ποὺ δηλώνει τὸν στάβλο.

Ὀντᾶς: Ἀπὸ τὸ τουρκικὸ oda, ποὺ δηλώνει τὸ δωμάτιο, τὴν κάμαρα.

Βεζίρης: Ἀπὸ τὸ τουρκικὸ vezir, ποὺ δηλώνει τὸν ἀνώτατο Τοῦρκο ἀξιωματοῦχο.

Ὅσον ἀφορᾷ τὶς λέξεις ἀπὸ τὴν κρητικὴν διάλεκτο²⁶, ποὺ ἀπαντοῦν στὸ ἀγιολογικὸ κείμενο, μνημονεύουμε ἐνδεικτικὰ τὶς ἀκόλουθες: «μαχραμαῶς» γιὰ νὰ δηλωθεῖ τὸ πολὺ παλιὸ ξεμπολιασμένο χιράμι (ὁ ὄρος προέρεχεται πιθανότατα ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ “mahram”, μὲ διαφορετικὴ

25. Μαρία Δημάση - Ἀχ. Νιζάρ, *Τὸ κοινὸ λεξιλόγιο τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Τουρκικῆς γλώσσας*, ἐκδ. *Τὰ Νέα*, σσ. 320· Ἡρ. Μήλλας, *Κατάλογος κοινῶν Ἑλληνικῶν καὶ Τουρκικῶν λέξεων, ἐκφράσεων καὶ παροιμιῶν*, ἐκδ. Παπαζήσης, Ἀθήνα 2007, σσ. 191.

26. Ν. Κοντοσόπουλος, *Διάλεκτοι καὶ ἰδιώματα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς*, ἐκδ. ΠΕΚ, Ἡράκλειο 1988· Ν. Κοντοσόπουλος, *Χαραλαμπάκης, Κρητολογικὰ Μελετήματα*, ἐκδ. ΠΕΚ, Ἡράκλειο 2001· Ἀν. Τσιργιωτάκης, *Θησαυρὸς τῆς Κρητικῆς διαλέκτου*, Ἡράκλειο 2008, σσ. 702· Μ. Ἴδομενέας, *Κρητικὸ Γλωσσάριο*, ἐκδ. ΒΔΒ, Ἡράκλειο 2006, σσ. 580· Ἄλ. Δαριβιανάκης, *Ἡ ζωντανὴ Κρητικὴ Διάλεκτος*, τ. Α' *Λεξικό*, Ἡράκλειο 2009, σσ. 335· Ν. Κοντοσόπουλος, *Ἀντίστροφο Λεξικὸ τῆς Κρητικῆς Διαλέκτου*, ἐκδ. Βιβλιοεκδοτικὴ Α.Ε., Ἀθήνα 2006, σσ. 180.

σημασία), «οὔργιος» γιά τόν ἄδειο, τόν κούφιο, «πριχοῦ», «μισεύγω», «κύρης», «ὀγλήγορα», «τοῦ λόγου σου», κ.ἄ.

Στόν *Βίο* τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἀπαντοῦν περισσότερες ἀπό δεκαπέντε παροιμιακές ἐκφράσεις ποῦ συνδέονται μέ τήν καθημερινότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ρητορικά σχήματα, μέ κυρίαρχα ἐκεῖνα τοῦ ὑπερβατοῦ καί τῆς παρήχησης δέν ἀπουσιάζουν, γιά πρακτικούς ὅμως λόγους δέν θά ἐπεκταθοῦμε σέ αὐτά. Κρίνεται ἐπίσης σκόπιμο νά σημειωθεῖ ὅτι τὸ κείμενο εἶναι ἐξαιρετικά πλούσιο σέ ἀγιογραφικά χωρία τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης, Πατερικά παραθέματα καί Ὑμνογραφικά δάνεια.

Ὁ Γεννάδιος ὁ Κρής συμπλέκει τόν *Βίο* τῆς Μεγαλομάρτυρος –ἀπό τόν ὁποῖο δέν ἀπουσιάζει τὸ στοιχεῖο τῆς ὑπερβολῆς καί ὁ μῦθος– μέ στοιχεῖα τῆς καθημερινότητας καί τῆς πολιτισμικῆς ταυτότητας τῆς ἐποχῆς του. Ἐνδεικτικά μνημονεύουμε τήν ἀκόλουθη θεματολογία, ἡ ὁποία συνδέεται μέ τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας:

- α. Στοιχεῖα καλλωπισμοῦ²⁷ τῶν γυναικῶν (πλεξοῦδες στὰ μαλλιά).
- β. Οἰκοσκευές καί ποιότητα ποῦ δηλώνει τήν ὑψηλὴ ἢ μὴ κοινωνικὴ θέση (π.χ. μαλαματένια, χρυσᾶ ἢ ἀσημένια σαχάνια, σκαμινιά, κ.ἄ.).
- γ. Ταφικά ἔθιμα καί μεταθανάτιες φροντίδες.
- δ. Στοιχεῖα ἐθιμοτυπίας κατὰ τήν ὑποδοχὴ ἐνὸς ἄρχοντα.
- ε. Ὑπόδειγμα ἐπιστολογραφίας.
- στ. Διατροφικὲς συνήθειες τῶν μοναχῶν.
- ζ. Αἰτίες θλίψεων κατὰ τήν ἔγγαμη συμβίωση.
- η. Πληροφορίες περὶ μαγγανείας, κ.ἄ.

Στὰ θεολογικὰ στοιχεῖα ποῦ καταχωρίζονται στόν *Βίο* τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἐκτὸς ἀπὸ τήν πολιτεία καί τὴ μαρτυρικὴ τελειώσή της, εἶναι καί τὰ ἀκόλουθα:

- α. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιά τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, τὴν Ἐνανθρώπηση, τὴν Ἀνάσταση καί τὴν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, κ.ἄ.
- β. Ἡ θεολογία τοῦ Βαπτίσματος, στοιχεῖα τελετουργικοῦ καί μεταβαπτισματικῆς κατηχήσεως.
- γ. Ἡ σημασία τῆς Ἐξομολογήσεως στὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, ὅπως ἐπίσης ἐπτὰ σημεία ἐλέγχου τῆς πνευματικῆς πορείας τῶν πιστῶν (π.χ.

27. Δέσποινα Ζαμάνη-Κόλλια, *Τὸ Συναξάρι τῆς ὁμορφιάς*, ἐκδ. Γρηγόρης, Ἀθήνα 2017.

ἀπιστία πρὸς τὸν Θεό, ἀνελεημοσύνη, ἠθικὰ παραπτώματα, ἀπουσία μετάνοιας, κ.ἄ.).

δ. Ἡ σημασία καὶ ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς.

ε. Τὸ ἐνθουσιαστικὸ στοιχεῖο καὶ ἡ θεληματικὴ προσέλευση στὸ μαρτύριο.

στ. Ἡ σπουδαιότητα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐλεημοσύνης πρὸς τὸν συνάνθρωπο.

Ὅσα σημειώθηκαν ὡς τώρα καταδεικνύουν ὅτι ὁ βιογράφος τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Γεννάδιος δὲν στοχεύει ἀπλῶς νὰ παρουσιάσει τὸ Μαρτύριό της, ὅπως τὸ ἀντλήσε ἀπὸ προγενέστερες πηγές, ἀλλὰ καὶ νὰ στηρίξει πνευματικὰ τοὺς πιστοὺς. Στὰ κύρια σημεῖα τῆς διδασκαλίας του συγκλίνει μὲ τοὺς βασικοὺς ἄξονες τοῦ κηρύγματος τοῦ συγχρόνου του Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἡ ἐξομολόγηση, ἡ θεία Μετάληψη, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό καὶ τὸν ἄνθρωπο, ἡ ὁποία εκδηλώνεται μὲ τὴ φιλανθρωπία.

δ. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Δασκαλογιάννη
στὸν Βίο τῆς Ἁγίας Εἰρήνης στὸν κώδικα Η-155

Μία ἄλλη ἐπίσης δυσδιάκριτη πτυχὴ ἀνιχνεύεται στὸν Βίο τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἡ ὁποία καταδεικνύει τὴν πρόθεση τοῦ βιογράφου νὰ ἀναπτέρῳσι τὸ ἠθικὸ τῶν ὑπόδουλων στοὺς Τούρκους Ἑλλήνων καὶ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἐλπίδα γιὰ ἀπελευθέρωση²⁸. Εἶναι αὐτὴ ποὺ ὠθεῖ τὸν Προηγούμενο Γεννάδιο νὰ «κρύψει» ἐπιμελῶς μέσα στὸν Βίο τῆς πολυπαθῆς Ἁγίας Εἰρήνης λέξεις καὶ φράσεις ποὺ νὰ συμβάλλουν στὴν ταύτιση τοῦ ἀναγνώστη μὲ τὸ πρόσωπό της καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐλπίδας γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Στὸν Λαυρεωτικὸ κώδικα διαβάζουμε σὲ σχέση μὲ τὸν δυνάστη: «Οἱ δὲ πολῖται τῆς Ἁγίας, βλέποντας τὰ τόσα πολλὰ κακὰ ὅπου τὴν ἔκαμεν καὶ ὅπου ἀκόμη δὲν παύει φοβερίζοντάς την, ἐβαρέθησαν τὴν βαρβαρότητά του καὶ στοχαζόμενοι πῶς δὲν εἶναι ἐδικός τους

28. Ἐμμ. Δουνδουλάκης, *Κρητικὴ Ἀγιολογία. Μελέτες Ὁρθοδόξου Ἀγιολογίας & Ὑμνολογίας*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2018, σ. 310.

βασιλεύς, ἀλλὰ ξένος, ἔκαμναν ἐπανάστασιν κατ' αὐτοῦ, φωνάζοντας μὲ ὀργὴν καὶ λέγοντας: Δὲν εἶσαι ἐδίκός μας βασιλέας, φύγε ἀπὸ τὴν Πόλιν μας, δὲν σὲ θέλομεν γιὰ βασιλέα μας. Αὐτὰ φωνάζοντας ὁ λαός, ἐφοβήθη ὁ βασιλεύς, καὶ εὐγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλιν ἐκείνην, ἔφυγεν μὲ πολὺν τρόμον καὶ ἐντροπὴν»²⁹.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο μνημονεύονται τὰ παραπάνω στὸν Βίο τῆς Ἀγίας θὰ πρέπει νὰ τὰ συνδέσουμε μὲ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα τῆς περιόδου ποὺ ζεῖ ὁ συντάκτης καὶ τὸν χρόνο συγγραφῆς τοῦ Ἀγιολογικοῦ αὐτοῦ κειμένου. Ὁ Βίος τῆς Ἀγίας Εἰρήνης γράφεται τὸ 1774, τέσσερα μόλις ἔτη μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτη ἀνεπιτυχῆ ἐπανάσταση τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Τούρκων, στὰ Σφακιά, γνωστὴ ὡς «Ἐπανάσταση τοῦ Δασκαλογιάννη»³⁰, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ τὰ Ὀρλωφικά³¹. Γράφεται ἐπίσης λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκπνοὴ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1768-1774) καὶ τὴν ὑπογραφὴ τῆς Συνθήκης τοῦ Κιουτσουκ Καϊναρτζή, στὶς 21 Ἰουλίου τοῦ 1774. Σὲ μία τέτοια χρονικὴ συγκυρία, ὅπου ὁ ζυγὸς τοῦ δυνάστη εἶναι δυσβάστακτος καὶ τὸ ἠθικὸ τῶν Ἑλλήνων πεσμένο, ὁ βιογράφος τῆς Ἀγίας ἐπιχειρεῖ νὰ τονώσει τὸ ψυχικὸ τους σθένος καὶ νὰ ἀναπτερώσει τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐλευθερία, ἐστιάζοντας στὶς ἀκόλουθες πτυχὲς τοῦ Βίου τῆς Ἀγίας Εἰρήνης:

- α. Ὑπογραμμίζει τὸ ζήτημα τῆς «θεοδικίας»³² σὲ τρία σημεῖα τοῦ Βίου, ὅπου ὁ ἄπιστος ἡγεμόνας τιμωρεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ ἀπὸ ἀγγέλους, ἐξ αἰτίας τῶν βασιανιστηρίων στὰ ὁποῖα ὑποβάλλει τὴν Ἀγία, καὶ
- β. ἐξαίρει τὴν κατὰ κράτος νίκη τοῦ καλοῦ ἔναντι τοῦ κακοῦ, τοῦ πιστοῦ ἔναντι τοῦ ἀπίστου.

29. Κώδ. Μ. Λαύρας Η-155, φφ. 28^v-29^r.

30. Θ. Δετοράκης, *Ἱστορία τῆς Κρήτης*, Ἡράκλειο 1990, σσ. 307-312.

31. Ἄνδρ. Νανάκης (Μητρ.), *Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὴν ὕστερη Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Ἀπὸ τὸ Γένος καὶ τὴν Ἐθναρχία στὸ Ἔθνος*, ἐκδ. Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2013, σσ. 211-212, 217.

32. Έμμ. Δουνδουλάκης, *Ἁγία Μεγαλομάρτυς Εἰρήνη...*, ὁ.π., σ. 31· Έμμ. Δουνδουλάκης, *Κρητικὴ Ἀγιολογία...*, ὁ.π., σ. 308· Χ. Ἀτματζίδης, «Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος...», *Κριτικὲς Ἀναγνώσεις τῶν Βιβλικῶν Μελετῶν*, τ. Α', ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2010, σσ. 213-264.

ε. Συμπερασματικά

Συνοφίζοντας, κρίνεται σκόπιμο να υπογραμμισθούν τὰ ἀκόλουθα:

α. Ἡ Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εἰρήνης στὸν Λαυρεωτικὸ Κώδικα Η-155 κρίνεται ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ τόσο ὡς πρὸς τὸ Ὑμνολογικὸ, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὸ Ἀγιολογικὸ τῆς τμήμα. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ συνηγοροῦν, μεταξὺ ἄλλων, ὁ ἄγνωστος μέχρι σήμερα συντάκτης τῆς, ὁ μεταβυζαντινὸς ὕμνογράφος Προηγούμενος Λαύρας Γεννάδιος ὁ Κρής, ἀλλὰ καὶ ἡ σύνδεση τῆς Ἀκολουθίας μὲ τὴν Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης στὸ Ρέθυμνο.

β. Ὁ διευρυμένος, ὡς πρὸς τὴν ἔκταση, Βίος τῆς Ἁγίας στὸν κώδικα παρέχει ἐπαρκεῖς ἀγιολογικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ Μεγαλομάρτυρα, στοιχειώδεις πληροφορίες Ὁρθοδόξου Θεολογίας καὶ Λατρευτικῆς Παράδοσης, καθὼς ἐπίσης ἱστορικά, κοινωνικά, πολιτισμικά καὶ ἠθικοπλαστικά στοιχεῖα, ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ συντάκτη.

SUMMARY

The Acolouthia of the Holy Great Martyr Irene,
according to the codex Great Lavra H-155
From Christians' Persecutions to "Daskalogiannis' Revolution" (1770)

Dr. Emmanouil C. Doundoulakis, *Assoc. Professor*
University Patriarchal Ecclesiastical Academy of Crete

The Acolouthia of the Holy Great Martyr Irene, according to the codex Great Lavra H-155 of the Mount Athos, is important for both Hymnographical and Hagiographical reasons.

The importance is related to the unknown post-Byzantine hymnographer and St. Irene's biographer, ex-hegoumenos Gennadios of Crete, as well as the most ancient full Acolouthia of the Great Martyr Irene, which is dated in 1774.

Additionally, the Life of St. Irene in the codex Great Lavra H-155 is also important not only in regard to the hagiographical information which is given in it, but also for the historical, multi-cultural and moral elements

associated with author's era. Needless to say that the biographer ex-hegoumenos Gennadios of Crete tried to encourage his readers to face up their daily difficulties against the conqueror, to keep the spirit of the hope alive, by hiding "*Daskalogiannis's Revolution*" (1770) against the Turks, in St. Irene's Hagiography.